

# Demény Péter

## Kevéske else

„Erdélyi magyar irodalom” – ez a szóösszetétel egyre inkább földrajzi terminussá változik, addig-addig, amíg rövidesen semmi többet nem fog jelenteni, mint hogy az általa jelölt korpusz nem Magyarországon íródik, vagy hogy a hozzá csatolt alkotók szövegeiben fel-feltűnedeznek olyan jellemzők, amelyeket a homogén kultúrában és egyértelműbben „magyar” identitásban élő szerzők esetében hiába keresnénk. Ha egy versben román szavak, a székely tájnyelv elemei vagy a Hargita bukkan(nak) fel, akkor a költő Kolozsvárról vagy (Szilágyi Domokos szavával) Csíkszentjehováról származik – nagyjából ennyire egyszerűsödik az a mítosz, ami nemrégben s a magyar kultúra muzeális rétegeiben ma is az „erdélyi magyar irodalmat” jelentette.

Mint sejthető, ezt a változást a magam részéről előnyösnek tartom. Semmi értelme egzotikus és alig létező, ha nem éppen vélt értékekbe zárkózni, ezeket ráadásul kötelező módon előírni mindenki számára. A Wass Albert körül kialakult vásári hangulatot úgyis lehetetlen kiirtani, miért ne változzon jó irányba az, ami sokáig ott topogott a czegei bárd szomszédságában. A heterogén identitás ténye anélkül is megmarad, hogy egy panaszkozó skanzenbe meneküljék.

A változás egyébként a Forrás harmadik nemzedéke fellépésével egy időben kezdődött, hiszen Balla Zsófia, Bogdán László, Egyed Péter, Szócs Géza és társaik éppúgy nem hittek az egységesség és a súly alatt a pálma ideológiájában, ahogy Boda Edit, Burus János Botond, Márkus András vagy Vári Csaba sem hisz. A különbség talán abban ragadható meg, hogy míg az előbbieket szövegei minden kétségtelen ironia ellenére olykor tragikus hangsúlyokat hordoztak (és például Szócs Géza 1989 utáni drámáiban, képzavarral élve, ez a hangsúly fokozódott), addig a maiakat már nem is foglalkoztatja sem a kisebbségi helyzet (amely nem mellesleg alapjaiban változott meg), sem a szenvedés mint értékteremtés. Az utóbbiak ironiája nem lázadás egy uralkodó ideológia ellen, nem eszköz, hanem látásmód. Nem véletlen, hogy hosszú és vigasztalan esztendőket, Bajor Andor, Sinkó Zoltán és az el-eltűnő Molnár Vilmos után az ő rajzásukkal egy humorista is érkezett, Marosán Tamás. A *Legyőztem az egészséget!* című kötet szerzője érdekes párt alkot azzal a Székely Csabával, akinek *Írók a ketrecben* címmel megjelent rendkívül szellemes paródiái görbe tükörben mutatják az erdélyi magyar alkotókat.

2

Mielőtt tovább mennénk, jó lenne megkérdezni magunktól: kit nevezünk „fiatal írónak”? Ady Endre harmadik kötetével lépett ki ebből a státusból, míg Nemes Nagy Ágnes „bele sem lépett”, mert azonnal saját hangján jelentkezett. Vállalva minden meghatározás ódiu-

mát, azt mondanám, fiatal író az, aki még valóban fiatal, s aki még nem ütött le egyértelműen egy hangot, aki még nem írta meg azt a művet, amelynek következtében „lovaggá ütük”; aki már tehetséges, de még nem ő. Aki „már ő”, mint Farkas Wellmann Éva vagy Papp Attila Zsolt, az nem kerülhet bele ebbe az összefoglalásba.

Mint minden meghatározás, ez is sántít, hiszen hol lehetne beszélni Boda Editről, Ármos Lorándról, Burus János Botondról, Dankuly Csabáról, Szabó Róbert Csabáról, ha nem itt – azokról tehát, akik a leginkább megtalálták a hangjukat? (Bocsáss meg, magyar nyelv, te tudóskodva meggyötört!) Dankuly Csabának már 1999-ben napvilágot látott *Egyfajta edzés* című kötete, s már az is szikár, pilinszkys verseket tartalmazott (nem az epigonizmusra célok itt, csupán jellemezni szeretnék), mégis úgy érzem, „az igazi Dankuly” idén novemberre ígért, a szikárságot és hitkeresést a modern élet elemeivel (e-maillal, egerrel, klikkel) megfűszerező válogatásával lép elő. Boda Edit szintén zárkózott, takarékos, metszetszerű szövegeivel hívta fel magára a figyelmet a 2004-es *Kamuflázs*szal, és novemberben jön ki a nyomdából új könyve. Dankuly első kötetét az Erdélyi Híradó hozta ki Előretolt Helyőrség sorozatában, míg a Bodáét a Polis, de természetesen, hogy mindketőjük új könyve a Koinóniánál jelenik meg, hiszen az az istenkereső, önvádoló hang, amely rájuk jellemző, ebben a környezetben érvényesül a legjobban. A Koinónia „szellemi előszobájában” sétálgat Visky Zsolt is, és befelé fordulása, fojtottsága miatt ide illene Vári Csaba készülő opusa, mely azonban az Előretolt Helyőrség asztalán várakozik.

A *Rózsahúst* jegyző Ármos Lorándnak sikerült feszültséget teremtenie a folytonos nőzés és a családiaság, vagy legalábbis háziasság iránti vágyakozás között – számomra ezért hiteles. Ezzel próbálkozik az egyelőre „kötetlen” Gyulai Levente is, csak ő jobban vonzódik a groteszk jelenségekhez. Burus János Botond pedig (*Pethő Marcit elhagyja az Isten*) a helyüket kereső kisemberek gyötrelmeit beszéli el áradó mesélőkedvvel és józan humorral, mintha azt mondaná, mindenkivel súlyos dolgok történnek, de amikor megtörténnek, kevesen érzik súlyosnak őket; az ember „egyszerűen” él (a címadó novellában a „főhős” neve többször: Pethő Márton!). Mindkét jellemző megfigyelhető Demeter Ferenc prózájában is (*Nulladik lépés*), de ő több teret enged a pusztán szexualitásra, helyenként pornográfiára épülő epizódoknak. Szabó Róbert Csaba mesélőkedve pedig egyenesen habzsoló – kötetének címe nemhiába *Az egész Antarktisz kontinens*.

Nagyon érdekes Márkus András indulása, akinek *Álmomban macskát szült a nóm* című kötete tavalyelőtt jelent meg az Előretolt Helyőrségnél. „*Anyám előre főz, / hogy ha meghal, / legyen még egy hétig mit ennünk*”, írja *Anyám, előre!* című versében, és az idézet egy provokatív és erős „képromboló alkotót” mutat, akárcsak ez: „*Ancsúr, mikor mentünk / szóval mikor te meg én / átmentünk a városon, / még az a kis koszos folyó is tele volt / sirállal.*” (*A kamasz-töredékek*). A válogatás többi darabja azonban megmarad azon a szinten, amelyikre a biológiától függetlenül is érvényes a „*fiatal irodalom*” szintagma. Az Előretolt Helyőrség rendkívül nagyvonalú az első kötetesekkel (Ármos Loránd, Burus János Botond, Dankuly Csaba, Dimény Lóránt, Muszka Sándor, Székely Csaba jelentkezett itt, Bálint Tamás kötete készül és a névsor folytatható), de szeretetteljes szigora többnyire alatta marad nagyvonalúságának.

3

„*Kazinczy meg tudta szervezni korának irodalmát, de a fiatalok már megszervezetten jönnek a világra*” – írja Szerb Antal, és az embert hasonló érzés karistolja meg, amikor a Másnapos Irodalmi Körre gondol. Horváth Előd Benjámin, László Szabolcs és Váradai Nagy Pál a kör tagjai, de a szervezés és a karizmatikusság jogán az elsőség éppen azt illeti, aki a betűrend-

ben hátra került. Horváth költő, László Szabolcs prózaíró, Várad Nagy Pál pedig költő, prózaíró és mindenes. Megszervezte és bemutatta a MIK-et, a [www.masnapos.eu](http://www.masnapos.eu) címen honlapot hozott létre, ahol, mint a honlapokon általában, mindenféle olvasható, hírektől vitákig és beszámolóktól alkotásokig. Kakas Márton néven alteregót teremtett magának, s így jegyzi a különféle rendezvényekről szóló tudósításait. A kolozsvári egyetemen kiadott *Echinox* című lap magyar oldalainak szerkesztői Márkus András mellett szintén a másnaposok. Mint a *Játszi dal (melyben kedvesétől talán végleg búcsúzik)* első szakaszából is látszik, Várad Nagy poétikája is sokat adózik a humornak, iróniának, játékoságnak (és költői neve is, mely a Parti Nagyéra rimel): „*ma összeér a non s a szensz / a toll piciny nihilt ereszt / ma tölem elsz / e kajla mellű éjszakán / közénk malév az óceán / s kevéske else*”.

4

Szólnunk kell még a Láthatatlan Kollégium diákjairól. Az intézményt 1994-ben alapította Gyimesi Éva, s benne olyan irodalomtudósok és -értelmezők szerezték meg és/vagy csiszolták a tudásukat, mint Selyem Zsuzsa, Vallasek Júlia, Balázs Imre József, T. Szabó Levente és Tóth Zsombor. Az utóbbi években az LK-t Berszán István, Selyem Zsuzsa és T. Szabó Levente, Keszeg Anna irányítják és „*szellemi padjaiból*” olyan elemzők kerülnek ki, akik értőn olvassák a szépirodalmat és tájékozottak az irodalomelméletben. Elég talán, ha itt és most csupán Mikó Imola, Nagy Zoltán, Zsigmond Adél, Ilyés Zsuzsa, Bakk Ágnes és Bucur Tünde Csilla nevét említem. A kritikai gondolkodás színvonala éppúgy befolyásolhatja egy kor és egy régió irodalmát, mint a világirodalmi trendek – gondoljunk csak, *mutatis mutandis*, az Esterházy Péter, Nádas Péter, Márton László és Balassa Péter közötti szövegszövevényes viszonyra.

Ebben a rövid ajánlóban nyilván nem vállalkozhattam arra, hogy mindenkiről szóljak, még kevésbé arra, hogy „örökre” elhelyezzem az alkotókat, hiszen mint említettem, első-sorban éppen attól fiatalok, hogy még maguk sem tudják, hol is a helyük. Mindössze a reményt előlegeztem meg időnként, s ezt még annak is szabad, aki a határozott értékeléstől ezúttal tartózkodni próbált.